

КАСНО ЈЕ ДА БУДЕМО ПЕСИМИСТИ

Немања Ротар, *Сенке и дим*, „Хабит”, Панчево 2013

Постоји једна суморна чињеница која сведочи о пропадању света и људске цивилизације. Та чињеница јесте једна врста глади. Глад коју је Дејвид Мичел у својој књизи *Аџлас облака* назвао „глад за још”. Ова чињеница толико је чврсто прикривена у људској свести, толико неприметно замаскирана осећањем одушевљења, да се она не схвата као стање болести, већ разлог постојања. Дакле, ситуација је једноставна – ако немам, ја не постојим. Међутим, изгледа да се у тами још увек назиру „Његошеве луче”, те се оне хватају у коштац са овим вирусом. Немања Ротар оштро се обрушио на негативне вредности које воде наше друштво и озбиљно схватио речи Достојевског које је, између осталог, и сам у књизи *Сенке и дим* издвојио: „Крив си пред свима јер си могао да будеш једини светионик у тами, а ниси то био.”

У једној од претходних година интернетом је кружио један постер. На њему су се могла видети три авиона, која под пуним млазом парају облаке, а натпис испод њих гласи: „Имате нафту? Не брините се, америчка демократија стиже по вас.” Можда ова узбуна делује наивно, али је исијавајућа иронија надасве истинита. Чини се да је свима све увелико јасно, али спаса нигде на видiku. Иронизовање демократије Ротар је лако изнео у својој књизи, провлачећи је од самих почетних страница, кроз поређење са добом атинске олигархије и превратом ка демократији. Наравно, Ротар увиђа да су вредности античког света до тог преврата бивале сасвим другачије. Наводећи Перикла као пример, он издваја његову посвећеност култури и увиђање њеног значаја за једну нацију. Аутор *Сенки и дима* са прикривеном сетом приања на раме Христићевог *Федра*, жалећи за несталим вредностима, будећи меланхолију због удаљености од једног света који је изгубљен неповратно. Високи модернизам онемогућио је непосредно сазнавање овог света, односно, аутор види постмодерну културу која додир са светом спроводи преко медија. Оно што нам рекламе нуде су „заборав и понижење”. Дошли смо до момента кад медији своју позицију за осветљавање истине прешалтавају на статус моћи. Аутор истиче да би „свако терористичко насиље било кудикамо мање да се не преноси преко медија”. Он такође види да су медији не само преносиоци, него и они који чак преузимају свој удео у терору и нису ништа мање бескомпромисни. Путем овога, Ротар се надовезује на много помињану слободу мишљења, нарочито у медијима, која не би требало да подразумева управо терор. Док је у тоталитарним државама слобода мишљења била угрожена, у демократији она је дошла до стања анархије, и тиме је опет угрожена. Медији су ти који утичу на формирање наше свести, те је њихова свестраност утолико већи

проблем по човеков ум. Међутим, аутор акценат проблема оставља на самом човеку: „Свет је сам себе цензуришао кроз избор садржаја које је почео да прати.” Свеукупни циљ који жели да се постигне – стварање равнодушности. Резигниран човек није човек, већ сувишно биће, замениво биће, укратко, биће којим се контролише.

Из овога, у књизи, даље произилази добро позната појава модерног потрошача. Овом појавом беспоговорно је донет, са предумишљајем, један нов, погрешан и такође критикован поредак ствари. Поред Ротаровог, мора се поменути и један покушај масовног отрежњења који су путем експеримента овековеченог у документарном филму *Чешки сан* спровели у дело млади чешки студенти Вит Клусак и Филип Ремунда. Довођењем великог броја људи у ћорсокак потрошачке заблуде, изазвали су полемику која је одјекивала у чешком парламенту. Наиме, ради се о томе да је модерном човеку наметнут, како, на пример, и Нил Доналд Вош у својим књигама често истиче, изврнут животни концепт – уместо да се иде развојном путањом бити–осећати–имати, човек се креће обрнутим редоследом, дакле, имати–осећати–бити. Из тога се код Ротара умећу реченице о шопингу који је сам себи сврха, о редовима ишчекивања пред вратима новог маркета, хрљењу ка непотребним производима, све у циљу да се задовољи горе наведени изврнути поредак. Ротарова књига јасно поручује – наступило је доба Нарциса, доба у којем нема места за Перикла, Фидију и Сократа, иако су преко потребни. Човек обитава у тами сопствене свести, те је у неким од есеја неизбежно било говорити о просветитељству. Ротар је поуздан испитивач и јасан образлагалац свих дотакнутих тема, па и у погледу отрежњења народа или његовог просвећивања. Просветитељство, оно пројектовано у XVIII столећу, застранило је због изричите вере у разум. Оно што води ка странпутици је чињеница да је „разум све подвргао анализи и контроли”, да своју „снагу црпи из те дисциплине”. На тај начин настаје свет са одстрањеним осећањем интуитивне спознаје, покретања ирационалног, уопште оног несвесног у човеку. Тиме је омогућено да се данас од света направи „касарна у којој се човек више не посматра као слободна индивидуа, већ као безумни објекат у ланцу бесконачне производње”. Међутим, ауторова аналитичност показује да свака медаља има две стране. Из ове констатације издваја Канта као личност која нас својим учењем може вратити на прави пут. Истиче његово схватање да се човек налази у „трајном адолесцентном стању” и до духовног пунолетства доћи ће тек ако скупи храбрости да се служи својим умом. И то нас доводи до онога што је највише потребно овом свету – појава јунака.

Сократ, Сервантес, Шекспир, Дикенс, Свифт, само су неки од јунака поменутих у књизи и који су оставили своје трагове на путу исправног и часног. Истина по сваку цену, то је оно што храбар мора да следи. Ротар јасно истиче да ће судбина саме истине сведочити о

мукоотрпном, али једино могућем путу. Парадигма јунака која је потребна човечанству садржи у себи оно што је још подразумевало извориште у Делфима – спознавање самога себе. Овакав процес, опор је и немилосрдан према егу, „зато се само најхрабрији ... одлучују на тај корак”. Јасно је да се из властитог ега мора изаћи и окренути другачијим правцима перцепирања стварности. Иако је у књизи концизно истакнута позиција у којој се садашњи човек налази песимистична, усуђујем се да цитирам реченицу из документарног филма *Дом* коју можемо назрети испод површине Ротарових есеја: „Касно је да будемо песимисти.” Оно што нам преостаје, а што је Ротар градацијски у својој књизи излагао, у субјективном смислу јесте лајтмотив поменутог документарца – оно што је изгубљено, изгубљено је неповратно, зато спасимо оно што се спасити још може. Међутим, множина у оваквим случајевима делује само уколико, сократовски гледано, сваки појединац буде мислио својом главом. Јединство функционише тек онда када је свака јединка на свом месту. Аутор на овај начин истиче проблем идентитета, помињући да су лица данас „лако заменљива и имуна на све утицаје споља”. Храброст појединца да иступи ван постављеног система угрожена је. Ротар схвата да су остала само сећања на некадашње подвиге. Тако је аутор издвојио Данце и њихово одбијање хитлеровског режима. Међутим, данас ти исти Данци користе маску бруталности у својим антирекламама о својој земљи. Јасно је назначено да време у којем живимо доминирају „конформистичка свест и мафијашки морал”. Преподобни Јустин назвао је то „добом атомске технике и прашумске етике”.

Ова изврсна књига есеја водич је кроз доказе о томе шта је људски род био, шта је могао бити и на чему је данас. Док се изнова и изнова осећамо пораженима, али и надахнутима, Ротар своју иронију не користи као кукавички параван, него је она средство за свесно опомињање и преко потребно отрежњење. Његова оштра директност и неоколишање лаком руком могу да ошамаре читаоца. Овом књигом, која је у извесном смислу попис грешака у овој земљи „умирућег народа”, али и приказ суновраћања читаве цивилизације, Немања Ротар је себе ставио у прве редове борбе. У књизи живи права ризница бунтовника и хероја који су својим херојским поступцима засенили и скрајнули кукавице са маргине у понор. Оно што нас поново враћа на Дејвида Мичела и уједно повезује са овом књигом есеја, јесте чињеница да оно чиме можемо и чиме би требало да управљамо јесу наш ум и наши поступци, који могу далеко да одјекују.

Луна ГРАДИНШЋАК